

Михайло Логвиненко. "До останнього патрона..." –
Харків: III тисячоліття, 2003. – 412 с.

Михайло Логвиненко, на жаль, не побачив своєї підсумкової літературознавчо-публіцистичної книжки, хоча йшов до неї протягом семи років. А з'явилася вона завдяки старанням його дочки й послідовниці в літературознавстві та журналістиці Олени Логвиненко, котра, як упорядник, завершила працю й тим самим виконала заповітну батькову волю. Тож слово відомого літературознавця й критика не загубилося й не охолело в його домашньому архіві.

Перше враження від прочитання книжки: дослідник сумлінно попрацював у пошуках матеріалів, завдяки яким по-новому засвітилися деякі грані творчості П. Тичини, А. Малишка, П. Усенка... Ґрунтовно опрацювавши зібраний фактаж, написав розвідку про Миколу Островського. Саме того Островського, на якого багато хто вже махнув рукою, керуючись не найкращим бажанням: "...всіх — до "дної ями". І не відають, що копають яму не тільки автору "гартованої сталі". Втрата пам'яті — то могильник духу для всіх.

Автор розкрив перед читачем справжнього, українського, М.Островського, визволяючи його постать від набридливих ідеологічних стереотипів. Партпаратники, наголошує автор, подбали про те, щоб історію трагедії письменника піднести до рівня легенди і таким чином відкрито виховувати у читачів почуття альтруїзму, рабської жертвності в боротьбі за владу Рад. "Так, Островський — не виняток у цій суспільній атмосфері. І все ж він був не таким. За складом характеру він — людина унікальна: у ньому жив, чого й сам він не підозрював, внутрішній спротив духовному рабству" (с. 139). Отож для Островського в образі Павла Корчагіна головне — не комсомольські гасла, а випробування людини обставинами. І, звичайно, віра. Віра в ідеали, які, на жаль, стали в нашому суспільстві музейною рідкістю. Сьогодні навіть послідовні "опоненти" Островського визнають: було б добре, коли б ми виховували у нашої молоді такий — за

масштабами Павки Корчагіна — український патріотизм, та якби у нашої молоді була така глибока віра в необхідність побудови української незалежної держави...

Заслуга Михайла Логвиненка в тому, що у своїй розвідці він об'єктивно простежив справжню, а не припудрену історію Корчагіна та його побратимів, навів вилучені цензурою фрагменти первісного тексту роману, показав, що при зміні будь-якої суспільної формації художня література залишається для наступних поколінь як вічно жива спадщина, і до неї потрібен лише історичний підхід.

Зміст книжки "До останнього патрона..." конкретизується в підзаголовку: "Долі українських письменників ХХ сторіччя очима літературознавця, критика: спогади, нариси, штрихи (шкіци) до портретів". Саме — долі (життєві і творчі) хранителів українського слова, що не вписувалися в прокрустове ложе Системи, яскравим спалахом проходять перед очима читача. Здавалося б, зовні благополучним були М.Бажан чи А.Малишко. А насправді за їхніми постатями тягнеться зовсім не королівський шлейф драматизму і трагізму, про що свідчать уже самі назви статей: "Ніколи не знав супокою поет. Од фізичного знищення Миколу Бажана врятував... Йосиф Сталін?", "Андрій Малишко дома і за океаном, або Як пощастило поетові уникнути... арешту?".

Все це діялося за жорстоких часів радянщини. Та, як виявляється, й сьогодні, під час побудови "капіталізму з людським обличчям", нова Система так само безжальна до своїх героїв. Про це йдеться, зокрема, в нарисі "Куля для редактора", присвяченому журналістові й прозаїку Борису Дерев'янку, який багато років очолював газету "Вечерня Одеса".

Михайло Логвиненко здебільшого пише про тих, кого знав особисто, і це надає книжці довірливості й безпосередності у сприйнятті оповіді. Із розмов автора з письменниками відчувається, що вони довіряли йому свої думки, свої сумніви.

Бо розповідали і про речі серйозні, і про деякі курйози, що траплялися з ними, і про сокровенне. Незрідка літературознавець оживлює свої нотатки розповідями дружин чи дітей покійних письменників, котрі діляться з ним, а отже — з читачем, маловідомими епізодами, подробицями з життя своїх рідних.

М.Логвиненко намагається переосмислити творчість канонізованих класиків на тлі нашої сучасності, але ніколи не нав'язує власної думки, делікатно вживаючи модальні дієслова та прислівники: “гадаю”, “думається”, “напевно” тощо. Відчувається в його міркуваннях глибоко пережите, передумане... В чомусь бачимо сліди авторового сум'яття, а в чомусь — і обурення.

У рецензованому виданні невидимим перевеслом поєднані долі класиків і наших сучасників (штрихи до портретів Володимира Дрозда та Миколи Карпенка). Поєднані не лише традиціями, патріотичним клекотом, а й любов'ю самого автора, який не просто аналізує, скажімо, поетичні візії М. Карпенка (від біблійних переспівів до Київської Русі), а й заглиблюється в сивини нашої історії, в першооснови образу “від огню вогонь”.

Показовим для біографії самого автора є розділ про Олеса Гончара, оскільки

голобельна критика Гончара за роман “Собор” рикошетом відбилася й на долі М.Логвиненка. Річ у тім, що, будучи заступником головного редактора “Робітничої газети”, він дав “добро” крамольній, з погляду партійних функціонерів, рецензії на цей роман критика В.П'янова. Звичайно, вони (функціонери) не могли не обуритися і поставили М.Логвиненкові на карб й інші “ідеологічні зриви”... У нарисі “Крізь вітри десятиріч... Олесь Гончар: від сержанта-мінометника до генерала літератури” йдеться також і про контакти з автором “Прапороносців” у сорокові роки, коли М.Логвиненко працював у редакції дніпропетровської газети “Зоря”.

Прикметно, що про свої зустрічі та спілкування з видатними майстрами слова автор рецензованого видання пише, не акцентуючи на своєму “Я”. Він намагається бути об'єктивним і перед собою, і перед громадою. Не можна не погодитися з В.П'яновим, автором післямови, що Михайло Логвиненко був для багатьох взірцем обов'язковості й невтомного працелюбства.

Книжка, гадаю, зацікавить і науковців, і педагогів, і студентів, і ширше коло читачів.

Михайло Наєнко

СПОЧАТКУ БУВ ПЕРРОМАНТИЗМ...

Козак С. Український преромантизм. Джерела, зумовлення, контексти, витоки. — Варшава, 2003. — 227 с.

Українське літературознавство щодо використання терміна “преромантизм” донині виявляє свій не завжди доречний консерватизм, а часто й незрозуміле ігнорування. Маю на увазі тлумачення цього поняття в літературознавчих словниках-довідниках та енциклопедіях. Із класичного “Словника літературознавчих термінів” В.Лесина та О.Пулинця, в якому про преромантизм сказано, що “так називають іноді літературу, яка передувала й підготувала романтизм у західній

літературі...” і далі: “Сучасне літературознавство користується в цьому випадку терміном “сентименталізм”,¹ до сучасного видання за редакцією Р.Гром'яка, Ю.Коваліва, В.І.Теремка “перекочувала” дефініція преромантизму як суто західного, європейського, “не-нашого” явища. У словниковій статті читаємо: “Преромантизм (*фр. preromantisme — передромантизм*)

¹ Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. — Вид. 2, перероблене і доповнене. — К., 1965. — С.295.